

«Քայլ առ քայլ» բարեգործական հիմնադրամ

«Նախադպրոցական հաստատության մանկավարժական աշխատողների մասնագիտական կարողությունների և հմտությունների զարգացման» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝ Սաների իրավունքների ու ազատությունների, պատվի ու արժանապատվության պաշտպանությունը:

Դաստիարակ՝ Նարինե Հարուլյան

Մանկապարտեզ՝ «23» ՀՈՎԿ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	3
Սաների իրավունքների ու ազատությունների, պատվի ու արժանապատվության պաշտպանությունը	5
Երեխաների պաշտպանության խնդիրը սոցիալ-իրավական եւ հոգեբանական- մանկավարժական ուղղությամբ	8
Եզրակացություններ, առաջարկություններ	10
Գրականության ցանկ	11

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

30 տարի առաջ՝ 1989 թ-ին ընդունելով Միավորված ազգերի կազմակերպության Երեխայի իրավուքների մասին կոնվենցան՝ աշխարհի դեկավարները պատմական խոստում տվեցին աշխարհի բոլոր երեխաներին։ Մանկության վերաբերյալ այս միջազգային համաձայնագիրը Հայաստանը վավերացրել է 1992 թ-ին։

Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան, անգին դարձնելով երեխայի իրավունքներն ու պահանջելով պաշտպանել դրանք, ամբողջովին փոխել է երեխաների հանդեպ վերաբերմունքը։ Սակայն, նույնիսկ 30 տարիանց, շատ երեխաներ լիարժեք մանկություն չեն ունենում։ Դեռևս շատ երեխաների մանկությունն անժամանակ ընդհատվում է։ Երեխաները և երիտասարդները օժտված են մարդկային միևնույն ընդհանուր իրավունքներով, ինչ մեծահասակները, ինչպես նաև հատուկ իրավունքներ, որոնցով ճանաչվում են նրանց հատուկ կարիքները։ Երեխաները իրենց ծնողների սեփականությունը չեն, և ոչ էլ բարեսիրության անօգնական օրինակությունը։

Նրանք մարդկային էակներ են և իրենց իսկ իրավունքների սուբյեկտներ։

Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան սահմանում է իրավունքներ, որոնք պետք է իրացվեն, որպեսզի երեխաները զարգացնեն իրենց ողջ ներուժը։

Կոնվենցիան առաջարկում է հասկացություն, համաձայն որի՝ երեխան դիտվում է որպես անհատ և որպես ընտանիքի ու համայնքի անդամ՝ օժտված իր տարիքին և զարգացման փուլին հարիր իրավունքներով ու պարտականություններով։

Երեխաների իրավունքների այսպիսի ընկալմամբ Կոնվենցիան ուշադրությունը սևեռում է երեխայի վրա՝ ամբողջությամբ վերցրած։

Կոնվենցիան ճանաչում է բոլորեր եխաների հիմնարար մարդկային արժանապատվությունը և նրանց բարեկեցությունն ու զարգացումն ապահովելու հրատապությունը։ Վյն հստակեցնում է զաղափարը, որ կյանքի տարրական որակի իրավունք պետք է ունենան բոլոր երեխաները, և դա չպետք է լինի միայն մի քանիսի արտոնությունը։

Շեման եղել և մնում է *արդիական*, քանի որ երեխաների լավագույն շահերի համար արժեքավոր բարոյական և իրավական պրակտիկայի ձևավորումը կարևորագույն խնդիրներից է։ Սա նշանակում է, որ յուրաքանչյուր տարիքային ժամանակահատվածում երեխային պետք է ապահովի հնարավորինս լիարժեք նյութական և այլ օգուտներ, որոնք նրան անհրաժեշտ են կյանքի և լիարժեք զարգացման համար։ Խնամքից և ուշադրությունից զրկված երեխան չունի նորմալ աճի և առողջ զարգացման երկրորդ հնարավորություն, ուստի պետք է առաջնահերթ ուշադրություն դարձնելով որ մակարդակներում երեխաների պաշտպանության խնդրին։ Ապահովելով սաների իրավունքների ու պատությունների, պատվի ու արժանապատվության պաշտպանությունը, կունենանք առողջ հասարակություն բարձր արժեհամարգով։ Եվ ինց այս հասարակության ճիշտ ձևավորման հիմքը նախադաշտության տարիքն է։ Վյօր աշխարհը թեւակոխել է 21-րդ դար։ Սակայն երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանության խնդիրը դատնում է ավելի սուր և արդիական։

Նախադպրոցականների իրավաբանական կրթությունը սկսեց մեծ ուշադրություն դարձնել, քանի որ նախադպրոցական մանկությունն ամենաբարենպաստ շրջանն է երեխայի անհատականության ձևավորման համար:

Աշխատանքի նպատակն է երեխաների մեջ իրենց իրավունքների և ազատությունների մասին տարրական պատկերացումներ ձևավորելու, այլ մարդկանց և նրանց իրավունքների նկատմամբ հարգանքն ու հանդուրժողականությունը զարգացնելու համար կարևոր է ոչ միայն գիտելիքներ տալը, այլև պայմաններ ստեղծել դրանց գործնական կիրառման համար: Այսինքն՝ այսաշխատանքը չի կարող կրնատվել փաստաթղթի հոդվածների ու մարդու անհատական իրավունքների պարզ անգիր անելով: Այս հետազոտության հիմնական նպատակն է նաև ստեղծել պայմաններ երեխաների մոտ դրական ինքնագիտակցության զարգացման համար:

Երեխայի իրավունքների պաշտպանության *խնդիրը* բազմաբնույթ բնույթ ունի, բայց մի բան պարզ է.

Այն չի կարող լուծվել միայն նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունների մակարդակով, շատ կարևոր է ստեղծել միասնական աշխատանքի համակարգ՝ ներգրավելով երեխաներին, ծնողներին, ուսուցիչները և հոգեբաններին դրանում:

Հետազոտության օգտակարություններն են.

- Ներկայացնել երեխայի ազատության, պատվի և արժանապավության պաշտպանության իրավունքները
- Բացահայտել նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում երեխայի իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված աշխատանքների համակարգի ստեղծումն իրականացնելու պայմանները :

• Դիտարկել երեխաների պաշտպանության խնդիրը սոցիալ-իրավական եւ հոգեբանական-մանկավարժական ուղղությամբ:

• Ներկայացնել երեխայի իրավունքների պաշտպանության՝ միջազգային հանրության ընդունած է փաստաթղթերը:

Զարգացնել երեխայի սոցիալական հմտությունները, հաղորդակցական իրավասությունը: Մշակել հարգանք և հանդուրժողականություն՝ անկախ ծագումից, ռասայից և ազգությունից, լեզվից, սերից, տարիքից, անձնական և վարքային ինքնությունից. Ներառյալ արտաքին տեսքը և ֆիզիկական թերությունները:

Նպաստել ինքնազնահատականի ձևավորմանը, իրենց իրավունքների և ազատությունների իրագեկու, պատասխանատվության զգացում մեկ այլ անձի համար. Խթանել ուրիշների արժանապատվության և անձնական իրավունքների նկատմամբ հարգանքը: Բացատրել սոցիալական նորմերը և վարքագծի կանոնները: Երեխաներին իրենց տարիքին համապատասխան ձևով ծանոթացնել մարդու իրավունքների պաշտպանության հիմնական փաստաթղթերին:

Սաների իրավունքների ու ազատությունների, պատվի ու արժանապատվության պաշտպանությունը:

«...Միայնայնքանիհամաձայն,
թեինչպեսէհասարակությունըպաշտպանումնինամումիրերեխաներին,
չափումէնրամարդկայնությունըևավորվումնրապագան»: (Զեյմս Գրանտ)

Աշխարհի մարդիկ բոլորն ել միատեսակ կենսական կարիքներ ունեն՝ սննդի, կացարանի, առողջության, սիրո, բարեկամության և այլն: Մինչդեռ հաճախ այս հիմնական կարիքները չեն բավարարվում: Ամենամեծ անարդարությունը, թերևս, չքավորությունն, որի պատճառով մարդը գրկվում է կենսական կարիքները բավարարելու իր իրավունքից: Իրավագրկության պատճառ է նաև խտրականությունը՝ լինի դա ռասայական, սեռային, կրոնական թե այլ: Ամեն հասարակություն հույս ունի, որ իր երեխաները մեծանալով ունակ ու պատասխանատու քաղաքացիներ կդառնան և ի վիճակի կլինեն գործել ի նպաստ և ի բարորություն այս հասարակության: Մինչդեռ երեխան, որը գրկված է իր հիմնական իրավունքներից, չի կարող մեծանալ որպես հոգատար, ուրիշի իրավունքները հարզող, գործուն դիրքորոշում ունեցող անհատ: ¹

Ստորև ներկայացնում եմ երեխայի ազատության, պատվի և արժանապատվության պաշտպանության իրավունքները:

Յուրաքանչյուր երեխա ունի մտքի, խղճի և դավանանքի ազատության իրավունք:

Երեխայի հայացքները, համոզմունքները և կարծիքը ենթակա են նրա տարիքին և հասունությանը համապատասխան պատշաճ ուշադրության:

Յուրաքանչյուր երեխա իրավունք ունի ազատորեն արտահայտելու իր կարծիքը, որոնելու, ստանալու և հաղորդելու գաղափարներ ու տեղեկատվություն հաղորդակցության ցանկացած միջոցով: Երեխայի տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը կարող է սահմանափակվել օրենքով:

(10-րդ հոդվածը լրաց. 05.11.03 <Օ-27-Ն>)

Յուրաքանչյուր երեխա ունի պատվի և արժանապատվության իրավունք:

Ոչ մի երեխա անձնական, ընտանեկան կյանքի, գրագրության և հեռախոսային խոսակցության գաղտնիության կամ բնակարանի անձեռնմխելիության իրիրավունքներն իրականացնեիս չի կարող ենթարկվել կամայական, ապօրինի միջամտության կամիր պատվի և արժանապատվության նկատմամբ ոտնձգությունների:

Ուսումնադաստիարակչական հաստատություններում երեխայի ուսուցումն ու դաստիարակությունն իրականացնող անձանց ու երեխայի փոխարարերություններն իրականացվում են փոխադարձ հարզանքի հիման վրա: Երեխայի պատվի և արժանապատվության դեմ ոտնձգություն կատարած յուրաքանչյուր անձ, ներառյալ ծնողները կամ այլ օրինական

¹Հանդուրժողականության ուսուցում Դասղեկի ձեռնարկ ԵՐԵՎԱՆ-2008

ներկայացուցիչները, երեխայի դաստիարակությունը և ուսուցումն իրականացնող այլ անձինք պատասխանատվություն են կրում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:²

Նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում երեխայի իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված աշխատանքների համակարգի ստեղծումն իրականացնելու համար կատարվել է հետևյալը.

- մշակվել է պլանավորման համակարգ,
- այս ուղղությամբ ցուցաբերել է գիտամեթոդական աջակցություն,
- պատրաստվել է դիդակտիկ նյութեր,
- սահմանվել է աշխատանքի բովանդակությունը,
- ստեղծվել են դրա կազմակերպման ձևեր՝ ուսումնական գործընթացի բոլոր մասնակիցների մակարդակով: Կոնվենցիայի դրույթների իրականացումը սկսվեց ախտորոշմամբ, հարցաքննության, թեստավորման միջոցով ինդիրի տարբեր ասպեկտների բացահայտմամբ և այլն:

Երեխայի իրավունքների պաշտպանության ինդիրը բազմապնույթնույթ ունի, բայց մի բան պարզէ.

Այն չի կարող լուծվել միայն նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունների մակարդակով, շատ կարևոր է ստեղծել միասնական աշխատանքի համակարգ՝ ներգրավելով երեխաներին, ծնողներին, ուսուցիչները և հոգեբանները դրանում:

Բացահայտվել են դրանց փոխազդեցության հետևյալ ձևերը.

- դերային խաղեր,
- մրցույթներ,
- հանդիպումներ հետաքրքիր մարդկանց հետ
- քննարկումներ

Մենք մի տեսակ սոցիալական պատվեր ենք կատարում մեզ հանձնարարված է կրյել աշխատող սերունդ, որը ցանկանում է և կարող է քաղաքակիրթ պետությունում հարուստ մարդ դառնալ: Անհնար է հաշվի չառնել այն փաստը, որ մենք ապրում ենք բացհասարակության մեջ, ինտեգրված համաշխարհային մշակույթին, տնտեսությանը, հետևաբար, մեր աշակերտները պետք է ոչ միայն հարմարվեն կյանքի փոփոխված պայմաններին, այլև ակտիվորեն ներգրավվեն սոցիալ-տնտեսական վերափոխումների գործընթացում: Մեր օգնությամբ նրանք ստիպված են լինելու վերականգնել երկրի ոչ միայն տնտեսական, այլև բարոյական արժանապատվությունը, քանի որ ոչինչ ավելի սարսափելի չի կարող լինել, քան հասարակության բարոյական աղքատացումը: Այդ իսկ պատճառով հատկապես մտահոգիչ են երեխաների հոգևոր և բարոյական ինդիրները:

²<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=69115>

Ժամանակակից պայմաններում նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունները հաճախ ստիպված են դիմակայել շրջակա միջավայրին՝ պաշտպանելով երեխայի շահերը: Եվ այդքան հաճախ, ցավոք, ամենամոտ մարդիկ՝ ծնողները, դառնում են այս ազրեսիվ միջավայրի ներկայացուցիչներ:

Ընտանիքը ցանկացած պետության հիմքն է, իսկ երեխաները՝ նրա ապագան: Եվ հետևաբար, թե ինչպես ենք մենք վերաբերվում բնակչության այս ամենախոցելի հատվածին, կարելի է դատել հասարակության բարոյական առողջության մասին: Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան հստակ սահմանում է, որ յուրաքանչյուր երեխա ունի կյանքի իրավունք, անուն, քաղաքացիություն, ընտանիքում (բնիկ կամ որդեգրող) ապրելու և դաստիարակվելու, ծնողներին ճանաչելու իրավունք:

Հաշվի առնելով կրթության համակարգը և երեխայի իրավունքների համակարգը՝ այս երկու համակարգերի փոխադարձ ազդեցության և զարգացման մասին խոսելու առիթ կա: Նախադպրոցական կրթության համակարգը, նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունը այն վայրն է, որտեղ երեխան անցկացնում է իր ժամանակի մեծ մասը, և հենց այստեղ է, որ նա կարող է առավելագույնս ոտնահարվել իր իրավունքներին: Սակայն հենց նախադպրոցական կրթության համակարգի շրջանակներում կարող է ստեղծվել մի մեխանիզմ, որը միավորում է երեխաների իրավունքների պաշտպանության խնդիրներով գրաղվող տարրեր պետական կառույցների շանքերը:

Երեխաների լավագույն շահերի համար արժեքավոր բարոյական և իրավական պրակտիկայի ձևավորումը կարևորագույն խնդիրներից է: Սա նշանակում է, որ յուրաքանչյուր տարիքային ժամանակահատվածում երեխային պետք է ապահովվի հնարավորինս լիարժեք նյութական և այլ օգուտներով, որոնք նրանան հրաժեշտ են կյանքի և լիարժեք զարգացման համար:

Երեխաների պաշտպանության խնդիրը սոցիալ-իրավական եւ հոգեբանական մանկավարժական ուղղությամբ

Խնամքից և ուշադրությունից զրկված երեխան չունի նորմալ աճի և առողջ զարգացման երկրորդ հնարավորություն, ուստի պետք է առաջնահերթ ուշադրություն դարձնել բոլոր մակարդակներում երեխաների պաշտպանության խնդիրն: Այս խնդիրը պայմանականորեն դիտարկվում է երկու ուղղությամբ՝ սոցիալ-իրավական եւ հոգեբանական-մանկավարժական:

➤ Սոցիալական և իրավական ուղղությունը ներառում է օրենսդրական աջակցություն երեխայի իրավունքների պաշտպանությունը, սոցիալական, կրթական, մշակութային և այլ մանկական հաստատությունների համակարգի ստեղծումը:

➤ Հոգեբանական և մանկավարժական ուղղությունը ենթադրում է բարենպաստ պայմանների ստեղծում համապատասխան մթնոլորտ, ապրելակերպ, շփում ընտանիքում և ուսումնական հաստատություննում:

Այս դրույթին համապատասխան՝ երեխայի իրավունքների պաշտպանության միջազգային հանրությունը ընդունել է կարևոր փաստաթղթեր, որոնք ուղղված են երեխայի իրավունքների պաշտպանությունն ամբողջ աշխարհում ապահովելու համար.

1924 թ – Ազգերի լիգայի շրջանակներում ընդունվեց Երեխայի իրավունքների Ժնևան հոչակագիրը:

1948 թ - ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեան ընդունեց մարդու իրավունքների հոչակագիրը, որը հայտարարեց, որ երեխաներն ունեն պաշտպանության և օգնության հատուկ իրավունք:

1959 թ Երեխայի իրավունքների հոչակագիր.

1989թ.՝ Երեխայի իրավունքների կոնվենցիա.

1990թ.՝ Երեխաների գոյատևման, պաշտպանության և զարգացման համաշխարհային հոչակագիր:

1990 թվականին վավերացվել է կարևորագույն միջազգային փաստաթուղթը՝ Երեխայի իրավունքների կոնվենցիան, որն առաջին անգամ երեխային դիտարկում է ոչ միայն որպես սոցիալական պաշտպանություն պահանող օբյեկտ, այլև որպես օրենքի սուբյեկտ: Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան միջազգային բարձր մակարդակի և մանկավարժական մեծ նշանակություն ունեցող իրավական փաստաթուղթ է: Այն երեխային հոչակում է լիարժեք և լիարժեք անձնավորություն, իրավունքի անկախ սուբյեկտ և կոչ է անում մեծահասակի և երեխայի միջև հարաբերություններ կառուցել բարոյական և իրավական նորմերի վրա, որոնք հիմնված են իսկական մարդասիրության, ժողովրդավարության, հարգանքի և հարգանքի վրա:

Երեխայի իրավունքների իրականացումը ներառում է.

- պաշտպանել նրան բոլոր տեսակի վատ վերաբերմունքից,
- առողջության պահպանման իրավունք,
- կրթության իրիրավունքի պաշտպանությունը,
- խաղի իրավունքներ

- իրենց անհատականությունը պահպանելու իրավունքը.

Նախադպրոցականների իրավական կրթության մեջ մանկավարժական գործընթացի նպատակը նախադպրոցական տարիքի երեխաների իրավագիտակցության հիմքերի ձևավորումն է:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ուսումնասիրելով սաների իրավունքների ու ազատությունների, պատվի ու արժանապատվության պատպանությունն հաճգել եմ այն եզրահանգման, որ երեխաների մեջ իրենց իրավունքների և ազատությունների մասին տարրական պատկերացումներ ձևավորելու, այլ մարդկանց և նրանց իրավունքների նկատմամբ հարգանքն ու հանդուժողականությունը զարգացնելու համար կարևոր է ոչ միայն գիտելիքներ տալը, այլև պայմաններ ստեղծել դրանց գործնական կիրառման համար։ Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան հստակ սահմանում է, որ յուրաքանչյուր երեխա ունի լյանքի իրավունք, անուն, քաղաքացիություն, ընտանիք ում ապրելու և դաստիարակվելու, ծնողներին ճանաչելու իրավունք։ Խնամքից և ուշադրությունից զրկված երեխան չունի նորմալ աճի և առողջ զարգացման երկրորդ հնարավորություն, ուստի պետք է առաջնահերթ ուշադրություն դարձնել բոլոր մակարդակներում երեխաների պաշտպանության խնդիրն։ Կատարելով հետազոտություն նկատեցի, որ ծնողների մեծամասնությունը չի ուսումնասիրել երեխայի պաշտպանությանը վերաբեղ ոչ մի նյութ, շատ քերն են հետաքրքրված դրանով։ Սաների պաշտպանության վրաբերյալ շխատանքը պետք է կատարել սիստմատիկ, աստիճանաբար հասնելով այմ քանին, որ բոլորը անկախ մասնագիտությունից տեղյակ լինեն այս ամենի մասին։ Մեր մանկապարտեզի մանկավարժները ակտիվ մասնակցելով քննարկմանը վեր հանեցին այս թեմայի կարևորությունը, նշելով, որ այն մեզ համար առաջնային տեղ է զբաղեցնում։ Սա կրելու է շարունական բնույթ։

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Հանդուրժողականության ուսուցում Դասղեկի ձեռնարկ ԵՐԵՎԱՆ-2008
2. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ Օ Ր Ե Ն Ք Ը ԵՐԵԽԱՎՅԻ ԻՐԱՎՈՒՅՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ
(Հնդունված է Ազգային ժողովի կողմից 29 մայիսի 1996 թ.)
<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=69115>
3. Երեխայի իրավունքներն ու պարտականությունները (Права и обязанности ребенка)
[https://www.oiguskantsler.ee/ru/права-и-обязанности-ребенка-2\)](https://www.oiguskantsler.ee/ru/права-и-обязанности-ребенка-2)
4. Երեխայի իրավունքներ. ինչո՞ւ են դրանք կարևոր
(<https://www.unicef.org/armenia/պատմություններ/երեխայի-իրավունքներ-ինչո՞ւ-են-դրանք-կարևոր>)